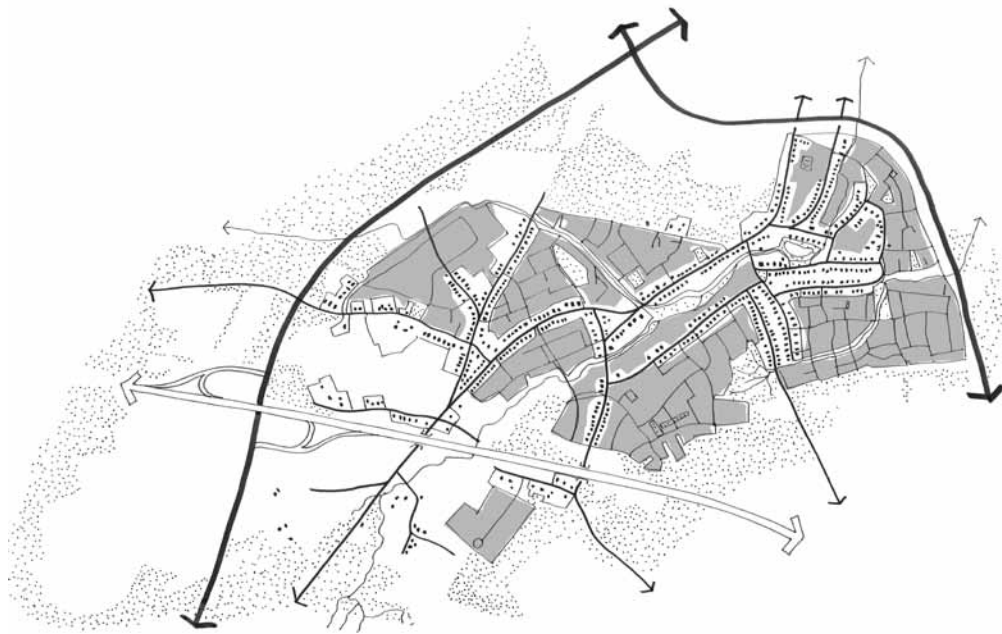
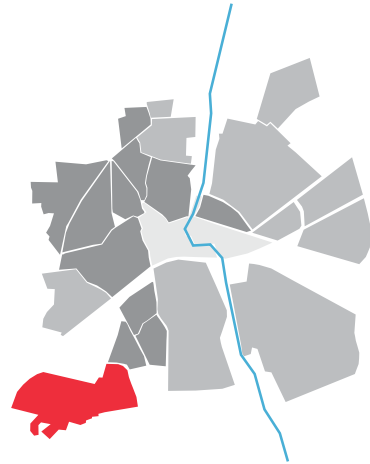

* Tussen de oude enkrand en de beken ligt het mooiste dorp van de stad verscholen.

Ugchelen

> De ruimtelijke opbouw van Ugchelen: kleine moderne wijkjes losjes gestrooid tussen de oude beken en linten.

Het woord 'Ugchelen' verwijst mogelijk naar het Middelnederduitse 'uchte' wat zoveel betekent als ochtend, ochtendschemering of het Westfaalse 'uchte' dat verwijst naar morgenweide: de weide waarop het vee 's ochtends wordt samen gedreven'.

> Het dorp dat aan de stad vastgroeide

Ugchelen by Apeldoorn. Ugchelscheweg

> Het dorps- en bedrijvige gezicht van Ugchelen aan het begin van de twintigste eeuw met losse boerderijen langs kronkelige wegen (boven) afgewisseld met wasserijcomplexen langs de beken (onder).

Wasch en Strijkinrichting
de nieuwe Olifant te Ugchelen

Ugchelen ontstond in de middeleeuwen als een agrarische nederzetting aan de rand van de Ugchelse Enk, die zich vanaf de Hoog Buurloseweg in zuidwestelijke richting uitstrekte tot ver voorbij de snelweg A1. De enken lagen als grote, open en bolle enclaves op de heide en werden omgeven door een grote houtwal die het vee buiten hield. De Ugchelse Enk is, ondanks de doorsnijding met de snelweg A1, de enige in de stadsrand van Apeldoorn die nog als enk herkenbaar is en waar alle karakteristieken nog aanwezig zijn.

Ook de vele sprengbeken hebben de ontwikkeling van het dorp bepaald. Met de komst van de papiermolens ontstonden vanaf de zeventiende eeuw clusters bedrijven met woningen eromheen, zoals de Oude Molen (Altena) en de Nieuwe Molen (Het Voorslop). Er werden nieuwe verbindingswegen aangelegd zoals de Ugchelseweg, Hoenderloseweg en de huidige G.P. Duuringlaan. Hierdoor groeide het dorp en verplaatste het zich ook deels van de enkrand naar de beekdalen.

Zowel de wegen als de sprengbeken vormden lijnen waarlangs het dorp en de stad door lintbebouwing in de negentiende en twintigste eeuw geleidelijk naar elkaar toekropen. Al bleef Ugchelen tot de jaren zestig een losliggende bebouwingkern. Door het uitbreidingsplan van 1950 en de aanleg van de A1 en de Europaweg in de jaren zestig, begon de planmatige ontwikkeling van het grondgebied tussen de wegen. Bij al die plannen stond het eigen karakter centraal. In de toelichting op het structuurplan van 1961 werd bijvoorbeeld gesteld: 'Het imago van Apeldoorn is voor de westerling het grote dorp met huizen en een tuintje. Dat is voor het stedelijke gebied onjuist, maar voor Ugchelen zullen wij dit beeld behouden en Ugchelen zal [...] een oord worden met de geneugten van een dorp en het comfort van de stad.' Het is te danken aan deze visie dat Ugchelen haar dorps karakter heeft behouden, zowel langs de historische linten als in de uitbreidingen.

Sinds de jaren negentig zijn enkele gebieden binnen het dorp herontwikkeld en daarmee zijn nieuwe smaken aan het dorp toegevoegd. Camping de Veldekster veranderde in een bosrijke villabuurt en rond de G.P. Duuringlaan (Hokatex-locatie) kwam een groot nieuw gebouwencomplex rond de beek.

> Dorpse bouwtraditie voor stadse buitenlui

Beeldbepalende ingrediënten:

- ★ Dorpse linten: huis met tuin voor burgers en buitenlui
- ★ Stadse stedenbouw op dorpse schaal
- ★ Grindbermen: Ugchelens trots
- ★ Voorzichtig met stadse fratsen

Dorpse linten: huis met tuin voor burgers en buitenlui

De historische linten zijn het visitekaartje van Ugchelen. Niet alleen omdat het de meest gebruikte routes zijn, maar vooral omdat langs de linten het best te ervaren is, dat Ugchelen eerder een in het landschap geworteld dorp is dan een als onderdeel van de stad ontworpen gebied.

De linten zijn in hun opzet vergelijkbaar. De straten zijn ongeveer even breed en hebben nagenoeg dezelfde profielopbouw. Hierlangs liggen grote kavels. De grote woningen staan haaks op de weg, hebben een vaste rooilijn en een diepe voortuin. Het agrarische karakter van de voormalige veldwegen is op sommige plekken nog herkenbaar door een boerderijtje, erf of open landje. Het beeld wordt tegenwoordig vooral bewaard door burgers en buitenlui die in Ugchelen zijn komen wonen.

Woningen voor dorpse burgers

De burgerwoningen uit de eerste helft van de vorige eeuw hebben een bouwtraditie die ook in andere dorpen zoals Lieren of Wenum-Wiesel voorkomen. De woningen lijken sterk op elkaar, maar verschillen in bijvoorbeeld de entree, de dakrand of de kleur van de baksteen en de dakpan. Veelal bouwde de lokale aannemer aan de hand van een paar specificaties de huizen. Er kwam waarschijnlijk geen architect aan te pas.

Woningen voor stadse buitenlui

Langs de linten staan tussen de ingetogen burgerhuizen uitbundiger en eigenzinniger villa-achtige woningen. Die zijn meestal in de late jaren zeventig tot negentig gebouwd. De populaire architectuurstijlen uit die tijd zijn erin afleesbaar. Dat levert een variatie op van lage bungalows tot geschaalde villa's met architectonische verbijzonderingen zoals grote balkons, torentjes en erkers. De materialen en kleurstellingen wijken onderling van elkaar af maar ook ten opzichte van de oudere bebouwing.

Voor het dorpse beeld langs de linten komt het aan op behoud van een goede balans tussen de ingetogen dorpse en de uitbundige stadse woningen. De dorpse woningen vallen afzonderlijk niet erg op, maar gezamenlijk bepalen ze de grondtoon: rustig, eenvoudig, ingetogen en degelijk. Daarnaast is er af en toe best ruimte voor een wat extravaganter huis, zolang dit soort huizen maar niet de overhand krijgt.

> Dorpse no-nonsense woningen. Geen van de woningen valt echt op, maar samen bepalen ze de grondtoon van het dorpse gevoel langs de linten.

> Ook nu worden er nog woningen gebouwd die naadloos aansluiten op de dorpse traditie en eruit zien of ze er altijd al hebben gestaan.

> De houtwallen, bomen en bosranden vormen een volwassen decor waar ook (grote) gebouwen makkelijk zijn in te schuiven, waardoor veel nieuwbouw zich makkelijk voegt in het bestaande dorpsbeeld.

De laatste jaren zijn langs de linten nieuwe woningen gekomen die teruggrijpen op de dorps bouwstijl, bijvoorbeeld langs de Bouwhofweg en de Hoog Buurloseweg. Deze woningen dragen bij aan vernieuwing met behoud van de dorps bouwtraditie.

Stadse stedenbouw op dorpschaal

In de uitbreidingsplannen van de jaren zestig en zeventig werd gekozen voor behoud van een dorps karakter. Dat betekende onder meer dat buurtjes die tussen de oude linten en de beken werden gebouwd, onderdelen van de rijke historie zoals molencplexen, houtwallen en brinkjes opnamen. Door slim gebruik te maken van het landschappelijke decor is het groen altijd dichtbij gebleven. In Ugchelen is het daarom niet nodig om overal langs de wegen bomen te planten of groen toe te voegen ter compensatie van iets dat verloren is gegaan. Op plekken met volwassen bomen of bosranden in de achtergrond is het hier en daar ook mogelijk om grotere gebouwen te bouwen, zonder dat het uit de toon valt of het beeld te stads wordt.

De woningen binnen de wijkjes hebben in hun architectuur geen bijzonder dorps of typisch Ugchelse kenmerken. Het zijn woningen die ook in andere buurten van de stad voorkomen. Het dorps zit hem dan ook in de losse opzet of de nabijheid van veel groen.

Elk buurtje heeft één of meerdere elementen die voor eenheid in het beeld zorgen. Dat kan een herhaling van woningtypes zijn, een bepaalde architectuurstijl of eenduidigheid in erfafscheidingen. De samenbindende elementen geven elke buurt net een eigen beeld en versterken daarmee ook de verschillen tussen de buurten, wat het gevoel van kleinschaligheid en variatie versterkt.

Tips voor linten

- ★ Zorg dat binnen de linten de balans tussen burger- en buitenluiwoningen in stand blijft.
- ★ Kies bij elke herontwikkeling in de linten waar op die plek behoefte aan is: meer eenheid (burgertype) of meer verschil (buitenlui type) tussen woningen.

Tips voor wijkjes

- ★ Maak kleine buurtjes met herkenbare onderlinge verschillen.
- ★ Neem het landschap en de nog aanwezige elementen als basis voor (her)ontwikkeling van de wijkjes.
- ★ Ga alleen de hoogte in als er voldoende groen is om grote gebouwen in te schuiven.

Grindbermen: Ugchelens trots

De historische grindbermen zijn de trots van Ugchelen. Naast de dorps bebouwing en het vele groen zijn ze een herkenbaar ingrediënt voor de dorps sfeer. Iets om zuinig op te zijn en waar mogelijk het overwegen waard ze terug te brengen.

De berm: hoe breder hoe beter

Hoe breder de grindbermen hoe meer deze het beeld van de weg bepaalt. Langs een aantal wegen hebben de grindbermen een indrukwekkende breedte, maar er zijn ook linten waar het grind is teruggedrongen tot een kleine strook. Het grind heeft daar minder ruimtelijk effect en is ook moeilijker te beheren, waardoor de berm sneller vergrast en verrommelt.

De goot: verlengstuk van de grindbermen

Een asfaltweg heeft meestal een goot om het regenwater op te vangen en af te voeren via kolken. Naast het asfalt en het grind vormt zo'n gootlijn een belangrijk detail in het straatbeeld. Als de goot de kleur van het asfalt heeft (meestal zwart), lijkt de weg breder. Heeft hij de kleur en textuur van het grind, dan lijkt de berm breder. Het laatste heeft de voorkeur, zeker langs van zichzelf al brede wegen. Het fraaist zijn de wegen waar de grindbermen en het asfalt zonder goot naast elkaar liggen.

De inritten: verlengstuk van het privédomein

De inritten die door de grindbermen zijn gelegd, hebben in Ugchelen dezelfde bestrating als op de kavels. Elke inrit heeft daardoor zijn eigen materiaal. Hierdoor lopen privé (de oprit) en openbaar (de grindbermen) op een natuurlijke manier in elkaar over. De grindbermen krijgen hierdoor een gevarieerd en kleinschalig dorps beeld.

Als de inritten in de openbare ruimte doorlopen hebben bewoners zelf de mogelijkheid om het dorps beeld van de straat te versterken. Kies voor de inrit wel altijd materialen en kleuren die goed aansluiten bij het grind. Voorbeelden zijn gebakken of betonnen klinkers in bescheiden lichtbruine of grijstinten. Die zorgen ervoor dat de verschillen tussen de berm en de inritten subtiel blijven. Worden inritten uitgevoerd in grote tegels en afwijkende donkere kleuren zoals zwart, dan wordt het contrast tussen de berm en inrit te groot. De grindbermen verandert dan van een doorlopende strook in grijstinten in een versnipperde strook met grindvakjes.

Tip!

- ★ Breng waar mogelijk het grind terug in de linten.
- ★ Maak de grindbermen zo breed mogelijk voor een zo groot mogelijk dorps effect.
- ★ Geef goten de kleur van het grind zodat de weg niet nog breder lijkt.
- ★ Kies verhardingsmaterialen voor inritten die mooi aansluiten op het grind.

> Dorps dan dit kom je het niet tegen in de stad. Veel oude linten in Ugchelen liggen nog prachtig in het grind.

> Typisch Ugchelens: de inritten lopen vanuit de tuin door de grindbermen heen.

Tip!

Meer inspiratie opdoen voor een dorps(er) Ugchelen? Lees het Klein Apeldoorns dorpenkookboek.

> Mooie dorpse oplossing om een bocht te begeleiden zonder te vervallen in roodwit geblokte plastic paaltjes.

> Een grasveldje midden in een woonwijk. Het is niet meer dan een open plek die onderhoud vraagt.

> Een veldje verderop wordt het gras maar twee keer per jaar gemaaid. Hier is het veldje opeens landschap.

> Via deze feestelijke wilde berm loopt het landschap bijna letterlijk het dorp in.

Eenvoudige woonstraten met grijze klinkers

Buiten de linten en het centrumgebied langs de Ugchelseweg bestaat de openbare ruimte vrijwel geheel uit grijze klinkers in combinatie met stoeptegels en banden in grijs. Niet typisch dorps maar door de consequente toepassing wel een belangrijke basis voor een samenhangend, rustig dorpsbeeld.

Met de drie basisingrediënten (betonklinkers, betontegels en betonbanden) zijn per buurtje variaties gemaakt, waardoor ze onderling toch net even anders ogen. Het buurtje met de straatnamen eindigend op '-burgen' heeft formele stoep-straat-stoep straten. Het '-steinen' buurtje bestaat uit een tapijt van klinkers zonder stoeptegels, waardoor het een woonerfachtige uitstraling heeft.

Net als de andere dorpen in de gemeente heeft Ugchelen in de openbare ruimte een aantal 'stadse fratsen'. Vaak zijn die het gevolg van standaard verkeersoplossingen of een standaard manier van beheren van de openbare ruimte. Voor het mooiste dorp in de stad is het een uitdaging om steeds te kijken of bij kleine beheeringrepen de eigenheid van Ugchelen is te versterken ten opzichte van de andere wijken in de stad.

Verkeerskundige maatregelen: dorpse varianten gezocht

Op veel wegen in Ugchelen geldt een maximumsnelheid van 30 km/uur. Maar door hun breedte en rechte stukken lijkt het alsof er op de wegen harder gereden mag worden. En dat gebeurt dan ook. Om dit te voorkomen worden maatregelen getroffen die een lagere snelheid afdwingen zoals plateaus en drempels. Vooral in de historische linten van Ugchelen is het belangrijk te kiezen voor oplossingen die bijdragen aan het dorpse beeld. Dat vraagt soms afwijking van standaardoplossingen zoals 'witte punaises' en paaltjes met een rode reflector erop.

Mag het gras wat ruiger?

Rond de entrees van het dorp worden de wegbermen veelal natuurlijk beheerd. Het ruige gras en de bloeiende bermkruiden geven een landelijke sfeer. In de buurtjes van Ugchelen zijn de gazons vaak strak gemaaid en beplantingsvakken in blokken gesnoeid, waardoor ze eerder gecultiveerd en stads overkomen dan landelijk en dorps. Een lossere beplanting en minder strak gemaaid gazons kunnen een manier zijn om het landelijke beeld meer in de buurtjes te krijgen.

Tip!

- ★ Bedenk dorpse oplossingen voor verkeerskundige opgaven.
- ★ Gebruik eenvoudige materialen zonder grote kleurcontrasten.
- ★ Repareer en vervang met verweerde materialen, zodat het verschil tussen oud en nieuw minder zichtbaar is.
- ★ Zorg voor gebiedseigen op het landschap geïnspireerde groenstructuren.